

PRATARMĖ

Klaipėdos universiteto (KU) Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (BRIAI) mokslinės veiklos tikslas – tirti savo šalies ir kaimyninių tautų istorijos bei kultūros apraiškų sklaidos aspektus. Visa tai skatina plėsti BRIAI mokslininkų bendradarbiavimą su regiono šalių mokslo institucijomis, dalyvauti bendruose moksliniuose projektuose, tyrimuose, rengti bendras publikacijas.

Svarbi BRIAI tarptautinės mokslinės veiklos grandis – bendradarbiavimas su Lenkijos kolegomis, su kuriais kartu buvo parengti trys KU BRIAI mokslinio leidinio „Acta Historica Universitatis Klaipedensis“ (AHUK) tomai lietuvių ir lenkų istorijos bei kultūros tyrimų tematika.

Pirmajame tome – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XIV – esminis dėmesys buvo skirtas Lietuvos ir Lenkijos istorijos bei kultūros tyrimų apibendrinimams socialinės istorijos ir kultūrologijos srityse. Beje, trečiasis tomas – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XVI – turėtų sudominti Lietuvos ir Lenkijos politinės istorijos, politologijos bei filologijos sričių mokslininkus.

Šiame, antrajame, tome – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XV – vyrauja karinės istorijos, archeologijos ir etnologijos tematikos mokslinės publikacijos.

Karinės istorijos dalyje pateikiama XIX a. pradžios – XX a. pirmosios pusės laikotarpio tyrimai. Tik pirmasis Andrzejus Gierszewskio (Gdanskio universitetas) straipsnis yra skirtas kryžiuočių karinės infrastruktūros formavimosi Kuršių nerijoje 1283–1525 m. tyrimams apibendrinti. Dariusz Nawrot (Silezijos universitetas Katowicuose) aptaria Napoleono 1812 m. Lietuvos regioninės valdžios formavimo principus. Waldemar Rezmer (Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, UMK) pateikia 1923 m. Klaipėdos sukilimo vertinimų analizę Lenkijos kariuomenės Generalinio štabo II skyriaus dokumentų pagrindu. Jarosław Centek (UMK, Torūnė) aptaria Reicho kariuomenės galią Rytų Prūsijoje 1923 m. sausio mėn. Jo kolegos Aleksander Smoliński pateikia savo tyrimų rezultatus apie 1918 m. Vilniuje ir Lietuvoje kurtas Lenkų armijos 13-ojo ulonų pulko užuomazgas, o Maciej Krotofil analizuoja tarpukario laikotarpio Baltijos šalių karinių jūros laivynų galias. Dar vienas UMK istorikas Michał Klimecki pateikia naujus ir labai aktualius tyrimų duomenis apie Lenkijos reakciją į 1939 m. Vokietijos įvykdytą Klaipėdos aneksiją.

Archeologinės tematikos dalis pagal apimtį kiek kuklesnė. Andrzej Kola, Krzysztof Radka (UMK, Torūnė) gausiai iliustruotame straipsnyje pateikia UMK ir KU bendro projekto metu vykdytų povandeninės archeologijos tyrimų duomenis apie 2006 m. Platelių ežere aptiktas vėlyvaisiais viduramžiais statyto medinio tilto liekanas ir spėjamas akmeninių konstrukcijų liekanas šio ežero seklumoje. Šią temą tęsia Wojciech Szulta (UMK, Torūnė), aptardamas povandeninės archeologijos mokslininkų Lietuvoje aptiktas kitas viduramžių laikų tiltų liekanas. Archeologas povandenininkas Klaidas Perminas (KU BRIAI) straipsnyje rašo apie Platelių ežere aptiktus senuosius luotus ir jų radimvietės kultūrinę aplinką.

Etnologinės tematikos straipsniai tiesiogiai sietini su abiejų šalių kultūros istorijos tematika. Andželika Lapinskienė (Klaipėdos kolegija) tiria tiek lenkams, tiek ir lietuviams žinomų simbolinių ženklų – rankos pabučiavimo gestų – ištakas ir jų raidą Lietuvoje XX amžiuje. Anna Nadolska-Styczyńska (UMK, Torūnė) kultūrinės antropologijos aspektu aptaria Lenkijos nacionalinio muziejaus Ščecine eksponuojamą etnografinės paskirties medžiagą. Jos kolega kun. Józef Dębiński savo tyrimams yra pasirinkęs Lenkijoje ir Lietuvoje žinomas karaimų tautinės mažumos etnografinius aspektus. Gustaw Juzala (Lenkijos MA Archeologijos ir etnologijos institutas Krokuvoje) rašo apie lietuvių ir lenkų pavasario ciklo kalendorines-apeigines dainas – „lalinkas“. Elena Matulionienė (KU) domisi sakraline liaudies daile ir jos puošyba Lietuvoje bei Lenkijoje. Gausiai iliustruotame straipsnyje ji lyginamuoju metodu aptaria abiejų tautų tradicijoje žinomų koplytėlių, koplytstulpių ir stogastulpių ypatumus. Sakralinę tematiką tęsia Alfonsas Motuzas (VDU), pateikdamas savo lyginamųjų tyrimų duomenis apie Kryžių kalno kulto Lietuvoje ir Lenkijoje tapatumus ir savitumus. Vilnietės filologės Krystynos Rutkowskos (VU) straipsnyje pateikiami nauji etnologinių ir kalbinių tyrimų duomenys apie Lietuvos – Lenkijos paribio regiono gyventojų kalbos ypatumus. Alina Tomaševič ir Jonas Mardosa (VPU) savo tyrimų objektu yra pasirinkę jaunosios vainikėlių šių laikų Pietryčių Lietuvos lenkų vestuvėse. Dar dviejuose KU etnologų straipsniuose rašoma apie lietuvių ir lenkų liaudies dainas: Lina Petrošienė lygina Klaipėdos krašto lietuvininkų ir Lenkijos mozūrų bei kašubų dainų melodikos ypatumus, o Rimantas Sliužinskas rašo apie istorines lietuvių ir lenkų liaudies dainų publikacijas bei jų lyginamųjų tyrimų XVIII–XX a. brožus.

Tikimasi, jog publikuojami moksliniai straipsniai pateiks naujų Lietuvos ir Lenkijos istorijos bei kultūros tyrinėjimo išvalgų, skatins tolesnę Baltijos regiono mokslinių idėjų sklaidą.

Rimantas Sliužinskas

FOREWORD

The main goal of the scientific activities at Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology (IBSRHA), Klaipėda University (KU, Lithuania) is to research various aspects of history and culture presentations in West Lithuania (historical Lithuania-Minor and Klaipėda region) and whole Baltic Sea region states, nations and cultures. This way we are interested to collaborate with colleagues at actual scientific institutions inland and abroad, taking part at joint scientific projects, research works, scientific publications, etc., using the perspectives of interdisciplinary studies in the fields of regional history, socio-cultural anthropology, archaeology, ethnology, political sciences and other inter-related branches of humanities and social sciences.

As an important part of IBSRHA activities may be defined our scientific contacts and collaboration with Polish colleagues. The real result of such joint work is preparation and publication of KU IBSRHA periodical scientific journal *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* (AHUK), three volumes, devoted to actual themes of deep and wide interdisciplinary Lithuanian and Polish history and culture investigations.

Presented hereby the second volume – AHUK XV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Military History, Archaeology, Ethnology)’ is dedicated to the actual materials in the fields of mentioned hereby sciences. The previous and following volumes AHUK XIV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Social History, Cultural Sciences)’ and AHUK XVI, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Political History, Political Sciences, Philology)’ already are and soon will be useful for other actual interdisciplinary and inter-related research fields.

Military history is wide and deep developed in the Faculty of History, Nicolaus Copernicus University in Toruń (UMK), and they are leading in research works of early 19th C – first half of 20th C. Just Andrzej Gierszewski (University of Gdańsk, UG) presented his historical knowledge on organization of Teutonic military infrastructure on Curonian Spit from 1283 A.D. up to 1525 A.D. Dariusz Nawrot (University of Silesia in Katowice, US) analyzed the actualities of local French authority formation in Lithuania during the Napoleon Campaign in 1812. Waldemar Rezmer (UMK) gives us full analysis on the Klaipėda rebellion 1923 in the light of documents of the Department II, General Headquarters of the Polish Army. Jarosław Centek (UMK) discusses on the Military potential of the Reichswehr in East Prussia in January 1923. His colleagues Aleksander Smoliński presents the information on Lithuanian rudiments of the 13th Lancers Regiment, Polish Army in Vilnius, 1918, and Maciej Krotofil informs us on Navy Forces in the Baltic Sea during interwar period. Michał Klimecki from Toruń presents the documents on Polish reactions to the Klaipėda annexation by Germany in 1939.

Materials on Archaeology are specialised on underwater archaeology and presents nice collaboration in joint research of UMK and KU scientists. Those articles include rich illustrative materials, including underwater photos. This way Andrzej Kola and Krzysztof Radka (UMK) present the information on relicts of late medieval bridges at Kryžiavonės Kalva and Lake Plateliai area, Lithuania. Wojciech Szulta (also UMK) gives us systematic knowledge on all already discovered mediaeval bridges in the underwater archaeological research works in Lithuania. Finally Klaidas Perminas (KU) writes about his own dugouts discovering from Lake Plateliai and the cultural landscape of their sites.

The articles on ethnology are tightly connected with the research actualities of whole Lithuanian and Polish culture history presentations. Andželika Lapinskienė (Klaipėda Colledge) investigates symbolic signs in culture of both societies: gestures of hand-kissing, its origin and development in Lithuania, the 20th C. Anna Nadolska-Styczyńska (UMK) present the anthropological view regarding the heritage of overseas ethnographic collection of a Maritime Museum in Szczecin. Józef Dębiński (catholic priest, UMK) gives us ethnographic information on Karaitic religion's minorities in Lithuania and Poland. Gustaw Juzala (Institute of Archaeology and Ethnology in Cracow, Polish Academy of Sciences) writes on the theme of musical folklore, paying attention to the ritual, genre, and parallelisms in Polish and Lithuanian spring carols. Elena Matulionienė (KU) investigates the manifestations of memorials as the sacral folk art and their decoration in Lithuania and Poland. She also publishes rich illustrative materials on this theme. The sacral theme on ethnography continues Alfonsas Motuzas (VDU). He writes about the cult of the hills of crosses phenomena in Lithuania and Poland, paying attention on their comparative identities including local and national peculiarities. Krystyna Rutkowska (VU) analyses the special features of the folk rituals in the Lithuanian – Polish border area of local language dialects and cultures. Alina Tomaševič and Jonas Mardosa (Vilnius Pedagogical University) allows us to get ethnographic and historical knowledge on the bridal coronet in South-East Lithuanian Polish wedding ceremonies at present times (late 20th C – early 21st C).

The last two articles are devoted to the historical and ethno-musicological research studies in KU on Lithuanian and Polish folk songs. Lina Petrošienė writes about ethnic minorities of the historical Prussia lands and local cultures (Lietuvininkai, Masurians, Kashubians), paying her attention on the parallels in their folk song melodies. Rimantas Sliužinskas presents wide information on historical parallels in the publication and studies of Lithuanian and Polish folk songs in the period of early 18th – late 20th CC.

We do hope presented here publications will give the new and progressive providences in interdisciplinary and comparative Lithuanian and Polish history and culture research studies, and they will stimulate progressive spreads of scientific ideas among scientists in all the Baltic Sea region and worldwide.

Rimantas Sliužinskas